

РЕЦЕНЗИЯ

по конкурс за заемане на академична длъжност „професор“

Професионално направление: 3.8 Икономика

Научна специалност: „Икономика и управление (конкурентоспособност на предприятията в търговията)“

1. Обща информация

- Изготвил рецензията: Проф. д-р Данчо Янков Данчев, научна специалност „Икономика и управление (търговия)“, катедра „Икономика и управление на търговията и услугите“ при Икономически университет – Варна.
- Основание за изготвяне на рецензията: решение на научното жури от 14.02.2025г., заповед на Ректора на ИУ-Варна РД-06-184/18.12.2024г., решение на факултетния съвет на Стопански факултет (протокол 18/12.12.2024г.)

2. Информация за конкурса

- Област на висшето образование: 3. Социални, стопански и правни науки
- Професионално направление: 3.8 Икономика
- Факултет, за пуждите на който е обявен конкурса: Стопански факултет
- Катедра, за пуждите на която е обявен конкурса: Катедра „Икономика и управление на търговията и услугите“ при ИУ-Варна
- Брой и дата на Държавен вестник, в който е обявен конкурса: 100/26.11.2024г.

3. Кандидат по конкурса

Единствен кандидат по конкурса за „професор“ по научна специалност „Икономика и управление (конкурентоспособност на предприятията в търговията)“ е доц. д-р Виолета Янева Димитрова от катедра „ИУТУ“ при Икономически университет – Варна.

Представената от доц. д-р Виолета Димитрова научна продукция като количество и качество съответства и надхвърля минималните национални изисквания за академична длъжност „професор“ в областта на висшето образование, в която е обявен конкурса, според чл. 2б, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ, което се илюстрира в следващата таблица:

Показатели	Минимални изисквани точки по групи показатели за заемане на академична длъжност „професор“ в професионално направление 3.8 Икономика (съгласно ЗРАСРБ)	Декларирани точки от кандидата
Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“	50	50
Хабилитационен труд - монография	100	100
Сума от показателите от 4 до 10, в т.ч.	200	470
- Публикувана книга на базата на защитен дисертационен труд	75	75
- Статии и доклади, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световни бази данни	30/n	45
- Статии и доклади, публикувани в refereirani списания с научно рецензиране	10/n	230
- Студии, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световни бази данни	45/n	90
- Публикувана глава от колективна монография	20/n	30
Сума от показателите от 11 до 13, в т.ч.	100	370
- Цитирания в научни издания, реферирани и индексирани в световни бази данни	15	60
- Цитирания в монографии и колективни томове с научно рецензиране	10	250
- Цитирания в nereferirani списания с научно рецензиране	5	60
Сума от показателите от 14 до края, в т.ч.	100	300,67
- Ръководство на успешно защитил докторант	40/n	40
- Участие в национален научен или образователен проект	15	75
- Ръководство на национален научен или образователен проект	30	150
- Публикуван университетски учебник	40/n	14
- Публикувано университетско учебно пособие	20/n	21,67

Кандидатката изпълнява допълнителните количествени изисквания на ИУ-Варна по чл. 26, ал. 5 на ЗРАСРБ:

№	Показатели	Точки за „професор“	Декларирани точки от кандидата
1	Научни доклади	60	173,66
2	Научни статии и студии	115	170*
3	Публикации в Scopus и/или Web of Science	30	90
4	Цитирания в Scopus и/или Web of Science	15	60
5	Защитили докторанти	40	40
6	Научноизследователски проекти (участие и/или ръководство), в т. ч. за научно-приложни изследвания	15	255 90

* включват 1 студия в съавторство и 1 самостоятелна студия, реферирана в Scopus

Съгласно представената справка-декларация, доц. д-р Виолета Димитрова е изпълнила и количествено надвишава значително минималните национални количествени изисквания общо и по отделните критерии, както и допълнителните изисквания на ПРАС на ИУ-Варна.

4. Данни за кандидата (персонална характеристика)

Кандидатката по конкурса за „професор“ притежава диплома от ВАК за ОНС „Доктор“ № 26942/08.09.2000г. и свидетелство от ВАК за академична длъжност „доцент“ № 22605/23.08.2004г.

Доц. д-р Виолета Димитрова отговаря на изискванията в чл. 118, ал.2, т. 1 и 2 от Правилника за развитие на академичния състав в ИУ-Варна (ПРАС) – притежава ОНС „доктор“ и е заемала академичната длъжност „доцент“ не по-малко от две академични години в същото висше училище.

Кандидатката за участие в конкурса е завършила средно образование в Математическа гимназия „Д-р П. Берон“ – Варна. През периода 1980-1984г е студентка във ВИНС-Варна (сега Икономически университет- Варна) с придобита степен „магистър“. След завършване на висшето си образование работи като счетоводител в МПБУ- Варна. През 1988г. постъпва като редовен асистент в катедра „ИУТУ“ на ИУ-Варна, където нейното професионално развитие продължава като главен асистент (1997-2004г.) и като доцент (2004 - до настоящия момент). Притежава сертификати за участие в специализации и курсове от различни университети, като: Университет на Делауер (САЩ), Университет на Брадфорд (Англия), Университет на Хъдърсфийлд (Англия),

Университет на Съри (Англия), Университет на Анси (Франция) и Икономически университет – Варна. Осъществявала е международна преподавателска дейност в Университет на Солун (Гърция) и по редица програми Еразъм и Еразъм+ на английски език. Основните сфери на научните интереси на доц. д-р Виолета Димитрова са конкуренция и конкурентоспособност в търговията, търговски маркетинг и реклама, управление на продажбите и бизнес комуникации.

5. Описание на научните трудове

Доц. д-р Виолета Димитрова отговаря на изискванията по чл. 118, ал.2 т. 3-6 във връзка с чл. 129 от Правилника за развитие на академичния състав в Икономически университет – Варна.

Общият брой на публикациите на кандидатката е 82, в т.ч. 9 броя монографии (3 самостоятелни), 5 броя студии (4 самостоятелни), 20 самостоятелни научни статии, 33 научни доклада (22 самостоятелни), 11 броя учебници и учебни помагала и 4 други публикации. Общо 4 публикации на английски език са включени в световноизвестни бази за рефериране и индексирание, от които в Scopus – 2 самостоятелни студии и 1 научен доклад в съавторство, а в Web of Science – 1 самостоятелен научен доклад.

В настоящия конкурс за академична длъжност „професор“ доц. д-р Виолета Димитрова участва с част от посочените по-горе публикации – общо 54 броя, които са представени в следната таблица:

Вид на научните публикации	Общо (бр.)	В т.ч.	
		Самостоятелни	В реферирани и индексирани издания в световноизвестни бази данни
Монографии	5	2	-
Студии	3	2	2
Научни статии	12	12	-
Научни доклади	25	12	2
Учебници и учебни помагала	6	-	-
Други публикации	3	-	-
Общо	54	28	4

Двадесет и осем от представените за конкурса трудове са самостоятелни публикации, в т.ч. 2 монографии, 2 студии, 12 научни статии и 12 научни доклада. Освен това, кандидатката е представила още 26 колективни публикации, в които е участвала, в т.ч.: 3 монографии, 1 студия, 13 научни доклада, 6 учебници и учебни помагала и 3 други

публикации. Две от студиите и 2 научни доклада са публикувани на английски език и са реферирани и индексирани в световноизвестните бази данни с научна информация Scopus и Web of Science. Преобладаващата част от останалите публикации са включени в редица други системи за реферирание и оценяване, а някои публикации са директно свързани и с учебно-преподавателската дейност.

За участие в конкурса за „професор“ доц. д-р Виолета Димитрова е представила едната от самостоятелните монографии със заглавие „Еволюция на договорната сила на търговските предприятия“ с общ обем от 228 страници като основен хабилитационен труд. Монографичният труд отговаря на изискванията, тъй като е публикуван в специализирано научно издателство, обсъден е в първичното звено, рецензиран е от две хабилитирани лица, решава съществен научен и научно-приложен проблем на високо съвременно равнище и не повтаря публикациите за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ и за заемане на академична длъжност „доцент“ (в съответствие с изискванията на чл. 118, ал. 2, т.4 и на чл. 129, ал. 2 от ПРАС на ИУ-Варна).

Хабилитационният труд е задълбочено и оригинално научно изследване, което представя авторовата гледна точка при осмислянето на проблемите в областта на договорната сила на търговските предприятия и нейната еволюция в условията на дигитализация. Фокусът е поставен върху проучване на промените в силата на позицията при преговори на предприятията за търговия на едро и дребно като кунувачи пред доставчиците, източниците на сила, средствата и резултатите от нейното упражняване. Силата на търговските предприятия при преговори с доставчици и клиенти се разглежда като основен източник на конкурентно предимство и средство за повишаване на конкурентоспособността.

Изследвани са концепциите за власт и сила в икономическите и социалните отношения и на тази основа са дефинирани категориите пазарна власт и договорна сила. Направен е исторически преглед на икономическата практика и политика в областта на вертикалните споразумения, ценовата дискриминация, практиките на веригите за търговия на дребно при водене на преговори с доставчиците и приложението на частните марки на търговците.

В монографията са изведени предизвикателства пред икономическата политика за регулиране на вертикалните отношения в условията на дигитална трансформация. Непрекъснатото усложняване на веригата за доставка на потребителски продукти разширява възможностите за обмен между пазарните агенти и поставя с нова острота проблема за координирането на взаимоотношенията между участниците.

Производителите и търговците са независими пазарни участници, вземащи решения съобразно собствените си интереси, но въпреки наличието на общи цели, те се разминават в начините за тяхното постигане и разпределянето на доходите, разходите и рисковете.

Авторът посочва, че в съвременните условия се увеличава не само интензивността на конкуренцията по хоризонтала, но и се задълбочават конфликтите между участниците на различните етапи от веригата за доставка на потребителски продукти. Веригите за търговия на дребно придобиват все по-голям контрол върху дистрибуцията, особено в сектора на бързооборотните продукти. Те изпълняват функции, традиционни за производителите и търговците на едро, като по този начин реорганизират своите собствени операции и тези на доставчиците. Проблемите се усложняват и от развитието на електронната търговия и дигитализацията на търговските процеси, които водят до създаването на нови бизнес модели в областта на обмена на продуктите.

Посочените фактори променят баланса на силата на пазарните агенти при преговори, пораждаат обществени и научни дискусии за договорната сила на контрагентите. Сложното естество на договорната сила определя трудностите при нейното измерване, като авторът приема изпълняваната институционална роля от търговските предприятия като полезно приближение до концепцията за зависимостта при оценката на договорната сила и застъпва тезата, че търговските предприятия ще продължат да се развиват в условията на дигитализация чрез трансформация на бизнес моделите за обмен на потребителските продукти.

Монографията се състои от въведение, основен текст, структуриран в три глави и заключение. В *първа глава* се прави анализ на икономическата теория, посветена на взаимоотношенията между пазарните агенти по вертикала с фокус върху мястото на трансакцията в институционалната теория. Изяснена е същността и връзката между концепциите за пазарна власт и договорна сила. Проучено е мястото на взаимоотношенията между участниците в обмена като обект на изследване в теорията на маркетинга и стратегическото планиране. Изследвани са методологическите проблеми при оценката на договорната сила на търговските предприятия, изложена и обоснована е методиката на изследването – етапи, методи и показатели за сравнителен структурен анализ на вертикално свързани икономически сектори.

Втора глава е посветена на изследване на икономическата практика и политика в областта на договорната сила на търговските предприятия чрез исторически анализ на проучванията в областта на нейната еволюция и концепцията за злоупотреба с по-силна

позиция при преговори в икономическата политика. С помощта на сравнителен структурен анализ чрез предложената система от показатели са проучени трансформациите в договорната сила и пазарната власт на търговията като икономически сектор, съвкупност от предприятия специализирани в покупката с цел препродажба, през периода 2000-2021 г. Резултатите от анализа доказват, че институционалната роля на търговията се запазва и развива. Резултатите са в контекста на концепцията за наличие на взаимовръзка между пазарната власт и договорната сила.

В трета глава авторът извежда перспективи в развитието на договорната сила на търговските предприятия и откроява предизвикателства пред икономическата политика за защита от нелоялни търговски практики във веригата за доставка на потребителски продукти в условията на дигитална трансформация. Конвергенцията и интеграцията на функциите във веригата за доставка на потребителски продукти се разглеждат като източници на конкурентни предимства, които способстват за запазване и повишаване на договорна сила и ефективност на търговските предприятия.

Заклучението обобщава основните изводи от изследването на промените в договорната сила на търговците на едро и дребно, перспективите за нейното бъдещо развитие в условията на дигитални трансформации на бизнеса и предизвикателствата пред регулирането на нелоялни практики във вертикалните отношения.

Разработката представя авторовата гледна точка при осмислянето на проблемите в областта на договорната сила на търговските предприятия и нейната еволюция в условията на дигитализация, което предоставя възможност за извеждане на няколко важни извода:

1. Проучването на теорията и практиката в областта на договорната сила на предприятията за търговия с потребителски продукти потвърждава сложния и дискуссионен характер на предмета за изследване.
2. Договорната сила на пазарните участници е многоаспектен проблем, чието проучване изисква прилагането на интегриран подход, методи от различни области на научното познание.
3. Сравнителният емпиричен анализ на вертикално свързани икономически сектори на производството и търговията с потребителски продукти показва наличието на различия в еволюцията на договорната сила на отделни продуктови пазари.
4. Проучването на основни ефекти от дигитализацията и на тяхното въздействие върху договорната сила на търговските посредници подкрепя тезата за

запазване на договорната сила на търговските предприятия. Новите комуникационни и цифрови технологии насърчават допълването между дейностите в обмена, размиват границите на съществуващите индустрии и водят до появата на нови посреднически пазари, вкл. чрез създаване на цифрови платформи. Конвергенцията и интеграцията на функциите във веригата за доставка на потребителски продукти са източници на конкурентни предимства, които повишават ролята на търговските предприятия, тяхната договорна сила и ефективност. Изследването подкрепя становището, че дигитализацията не води до елиминиране на търговските посредници, а до трансформиране на бизнес моделите във веригата за доставка на потребителски продукти.

5. Дигиталните трансформации в обмена променят баланса в договорната сила на пазарните участници и тяхното поведение, което определя потребността от актуализиране на регулирането на вертикалните взаимоотношения. Електронната среда създава предпоставки както за интеграция, така и за дезинтеграция на бизнес процесите.
6. Изследването на еволюцията в договорната сила на търговските предприятия предоставя основа за бъдещи количествени и качествени проучвания на нейната роля и значение в различни аспекти на търговската дейност.

Приемам не само хабилитационния труд, но и всички представени публикации като имащи пряко или косвено отношение към конкурса за „професор“ поради следните основания: (i) те доказват много висока степен на познаване на теорията, методологията и практиката в областта на конкурентоспособността на търговските предприятия; (ii) те са основани върху значими изследвания, които могат да се използват и в преподавателската дейност на кандидатката; (iii) публикациите са илюстрация на еволюцията в академичното израстване на доц. д-р Виолета Димитрова, довело до публикации в реномирани български и международни издания; (iv) в публикациите се разглеждат както класически, така и нови моменти по отношение на конкурентоспособността на търговските предприятия и тяхната договорна сила; (v) научните публикации съдържат оригинални авторови постижения, които определят заслужено място на доц. д-р Виолета Димитрова в академичните среди; (vi) те са личен продукт на автора и представените значими трудове са рецензирани от утвърдени хабилитирани преподаватели и изследователи; (vii) те са продукт на изследване на най-модерната и най-новата научна специализирана литература в областта на

конкурентоспособността, което позволява да се извеждат самостоятелно научни изводи и да се формулират умозакljučения, което дава сериозно отражение върху търговското и маркетинговото мислене. От тази гледна точка кандидатката за „професор“ притежава висока добавена стойност за академичната мисъл.

Посоченото до тук дава основание да се направи заключение, че представената научна продукция от доц. д-р Виолета Димитрова за участие в конкурса за „професор“ по съдържание и по количество е достатъчна и надхвърля изискванията за заемането на тази академична длъжност и покрива профила на обявения конкурс.

6. Идентифициране на приносите в научноизследователската работа на кандидата

В представените научни публикации на доц. д-р Виолета Димитрова за участие в конкурса за „професор“ по научна специалност „Икономика и управление (конкурентоспособност на предприятията в търговията)“ могат да се идентифицират научни приноси с теоретичен, методологически, приложен и учебно-методически характер:

Основни теоретични приноси

1. Въз основа на задълбочено проучване, теоретично обобщение, критичен анализ и собствени становища се развива и обогатява теорията на икономиката и управлението на търговията в областта на договорната сила на търговските предприятия като източник на конкурентно предимство чрез открояване на тяхната институционална роля и нейната еволюция в условията на дигитализация. Доказва се тезата, че търговските предприятия ще продължат да се развиват и усъвършенстват в новите омниканални условия чрез трансформация на бизнес моделите.

2. Разширяване на съществуващата в тази област теория, като се разглежда спецификата на връзката между пазарна власт и договорна сила чрез изясняване на концепциите за икономическа свобода и конкуренция и се обосновава хипотезата за наличие не само на хоризонтална, но и на вертикална конкуренция, в т.ч. и чрез вертикално сътрудничество.

3. Допълване на теорията за еволюцията на търговските функции и дейности, междофункционалната консолидация и конвергенция между бизнес функциите, симбиозата между офлайн и онлайн ритейлинг и формирането на омниканални бизнес модели, ефектите на дигитализацията върху конкуренцията и конкурентоспособността в сферата на търговията.

Основни методологически приноси

1. Изследвани и обобщени са методологическите проблеми при оценката на договорната сила на търговските предприятия и въз основа на това се обосновава система от показатели за сравнителен структурен анализ на вертикално свързаните икономически сектори.

2. Разгледани са проблемите при оценката на конкурентоспособността както на търговските предприятия, така и на търговията като икономически сектор и са обобщени моделите за анализ на конкурентната структура на търговията, моделите за оценка на конкурентната позиция на търговските предприятия и е обоснована система от показатели за оценка на конкурентната структура.

3. Обосновава се приложимостта на мениджърския подход „конкурентна динамика“ в условията на омниканална търговия, както и на невронните мрежи за изследване на конкурентното позициониране и факторите, детерминиращи потребителското поведение в електронната търговия на дребно.

Основни научно-приложни приноси

1. Предложена е система от показатели за изследване на еволюцията на договорната сила на търговските предприятия с помощта на сравнителен структурен анализ.

2. Анализирано е влиянието на дигиталните технологии върху договорната сила на съвременните търговски предприятия, като са очертани предизвикателствата и перспективите за тяхното развитие и се обосновава тезата за регулиране на отношенията по вертикала във веригата за доставки на потребителски продукти в условията на дигитална трансформация.

3. Чрез емпиричен анализ е изследвана конкурентоспособността на търговията като икономически сектор, както и различията в производителността на труда като един от основните измерители на конкурентоспособността в търговията, в т.ч. влиянието на дигитализацията върху нея.

Основни учебно-методически приноси

1. Разработени са учебни материали, методически указания, тестови въпроси и казуси за целите на изучаваните от студентите дисциплини в областта на конкуренцията и конкурентоспособността, управлението на продажбите и на търговските операции.

2. Обосновава се необходимостта от актуализация на обучението по търговия в условията на дигитализация, което отразява интердисциплинарната интеграция на бизнес процесите в търговията.

7. Оценка на цитиранията

В справката за цитиранията доц. д-р Виолета Димитрова представя 46 идентифицирани цитирания (вероятно са повече), които са в реферирани и индексирани научни издания, като в Scopus са открити 4 цитирания. Тези цитирания намират израз в 340 точки (при необходими 100 точки) по минималните национални изисквания за заемане на академична длъжност „професор“ съгласно чл. 26 ал. 2 и 3 на ЗРАСРБ. Доц. д-р Виолета Димитрова има профили в Scopus, Web of Science, Orcid, Google Scholar и Research Gate, което допринася за повишаване на видимостта и популяризирането на нейните публикации в национален и глобален мащаб.

8. Участие в научни проекти и научни форуми

В конкурса за заемане на академичната длъжност „професор“ доц. д-р Виолета Димитрова участва с 11 научни проекта (в т.ч. 5 като ръководител), от които 5 проекта са за научно-приложни изследвания, резултатите от които са отразени и популяризирани в публикации (включително в 5 монографии); 3 научни проекта по договори за подпомагане на научноизследователска дейност на докторанти и 3 проекта за научни и студентски форуми.

Доц. д-р Виолета Димитрова е член и е била зам.-главен редактор на Годишник на Икономически университет – Варна (2011 – до настоящия момент), член на редакционната колегия на списание „Известия на Икономически университет – Варна“ (2011-2014г.), член на научния съвет на списание „European Journal of Service Management“ – Poland (2009 – до настоящия момент).

Осъществявала е консултантска дейност, била е член на експертни комисии към НАОА, рецензирала е множество монографии, студии, статии, учебници и учебни помагала.

9. Преподавателска работа

При оценката на преподавателската работа на доц. д-р Виолета Димитрова са взети предвид изискванията на чл. 129, ал. 5, т. 1 от ПРАС на Икономически университет – Варна и на чл. 29б, ал. 3, т.1 от ЗРАСРБ.

Доц. д-р Виолета Димитрова работи като редовен преподавател в катедра „ИУТУ“ на ИУ-Варна повече от 30 години – редовен асистент от 1988г., главен асистент от 1997г. и доцент от 2004г. Педагогическият опит на кандидатката са в съответствие с тематиката на конкурса за „професор“. Учебно-преподавателската дейност на доц. д-р Виолета Димитрова – като продължителност и качество – съответства на изискванията на настоящия конкурс.

Доц. д-р Виолета Димитрова е утвърден преподавател по различни учебни дисциплини в разнообразни форми на обучение и квалификационни степени, в т.ч. редовно и дистанционно обучение на бакалаври, магистри и докторанти, които обхващат тематиката на обявения конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“. Учебните дисциплини са включени в учебните планове на специалностите „Икономика и търговия“, „Бизнес икономика“, „Застраховане и осигуряване“ и „Мениджмънт“.

От представената справка става ясно, че през уч.2022/2023г. доц. д-р Виолета Димитрова е водила лекционни курсове в ОКС „Бакалавър“ с общ хорариум от 136 ч. по дисциплините „Търговски мениджмънт“, „Бизнес комуникации“, „Управление на продажбите“, „Управление на търговските операции“, „Маркетинг“ и „Бизнес комуникации и преговори“. През уч.2023/2024г. учебната натовареност на кандидатката за „професор“ е 276ч., като посочените по-горе дисциплини се допълват с „Конкуренция и конкурентоспособност“ и „Управление на продажбите и реклама“, а в ОКС „Магистър“ учебната натовареност е 15 часа лекции по дисциплините „Търговски мениджмънт“ и „Конкурентоспособност на търговския бизнес“.

Доц. д-р Виолета Димитрова участва в разработването на учебни програми за обучение на студентите в специалностите „Икономика и търговия“, „Бизнес икономика“, „Стокосъхранение и митническа дейност“, „Застраховане и осигуряване“ и „Мениджмънт“. Самостоятелно или в съавторство участва в разработването на 6 учебници и учебни помагала по разработени от нея лекционни курсове. Ръководила е екипи, участващи в Студентските научни сесии в ИУ-Варна. Научен ръководител е на дипломанти в ОКС „Бакалавър“ и ОКС „Магистър“, като само за последните пет години техният брой е 18, а на рецензираните дипломни работи и магистърски тези – 13.

Доц. д-р Виолета Димитрова участва в докторската програма по „Икономика и управление (търговия)“ с дисциплините „Търговски маркетинг и логистика“ и „Организация и технология на търговията“, по които е разработила учебните програми. Научен ръководител е на 4 докторанти и споделяно ръководство на 1 докторант по докторската програма, от които 1 успешно защитил, 3 отчислени с право на защита и 1 в процес на обучение. Ръководител е на 4 научни проекта за подпомагане на разработването на докторски дисертации.

10. Административен опит

В съответствие с изискванията на чл. 129, ал. 5, т. 3 от ПРАС на Икономически университет – Варна следва да се подчертае, че в своето професионално развитие доц. д-р Виолета Димитрова засма редица административни работни позиции, като:

председател на Общото събрание на ИУ-Варна (2015-2019г.), заместник-ректор на Икономически университет – Варна (2011-2015г.), ръководител на катедра „ИУТУ“ (2011-2023г.), директор на Колежа по туризъм (2005-2011), заместник-председател на Общото събрание на ИУ-Варна (2023 - до настоящия момент), заместник-директор на Научноизследователски институт на ИУ-Варна (2019-2020г.), заместник-директор на Център за магистърско обучение при ИУ – Варна (2003-2005г.), член на Академичния съвет на ИУ-Варна (2002 – до настоящия момент), член на Факултетния съвет на Стопански факултет при ИУ-Варна (2004 – до настоящия момент), член на Факултетния съвет на факултет „Информатика“ при ИУ-Варна (2011-2015г.), член на Атестационната комисия към Стопански факултет (2005-2011г.), член на експертни групи на НАОА и др. Доц. д-р Виолета Димитрова членува в НТС и Съюз на учените в България.

11. Плагиатство

При запознаването и анализирането на научната продукция на доц. д-р Виолета Димитрова не съм установил плагиатство, некоректни данни и некоректно позоваване на чужди научни трудове.

12. Въпроси и препоръки

В съответствие с разпоредбите на чл. 130 от ПРАС на Икономически университет – Варна към кандидатката за заемане на академичната длъжност „професор“ могат да се отправят следните въпроси и препоръки:

1. Какви са разбиранията на кандидатката за необходимостта от регулиране на вертикалните отношения във веригата за доставка?
2. Освен методологията за сравнителен структурен анализ, какви показатели за оценка на договорната сила биха могли да се използват на микро равнище, т.е. при взаимоотношенията между субектите във веригата за доставка?
3. Какво е мнението на кандидатката за ролята и значението на маркетплейсите в онлайн търговията в условията на дигитализация?

13. Заключение

След запознаването и анализирането на научно-изследователската и учебно-преподавателската дейност на доц. д-р Виолета Димитрова може да се направи констатацията, че кандидатката за заемане на академична длъжност „професор“ отговаря на следните условия и изисквания:

1. Придобила е образователна и научна степен „доктор“ през 2000г.;
2. Заемала е академичната длъжност „доцент“ в ИУ-Варна, не по-малко от две академични години (от 2004г. - до настоящия момент)

3. Представила е публикуван монографичен труд в специализирано научно издателство, който не повтаря публикациите за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ и за заемане на академична длъжност „доцент“;

4. Отговаря и надхвърля минималните национални изисквания за заемане на академична длъжност „професор“ съгласно чл. 26 ал. 2 и 3 на ЗРАСРБ;

5. Отговаря и надхвърля изискванията за заемане на академична длъжност „професор“ в ИУ– Варна на основание чл. 26, ал. 5 на ЗРАСРБ;

6. Няма доказано по законоустановения ред плагиатство в научните трудове.

Това ми дава основание да изразя пълната си и безрезервна подкрепа и категорично положително отношение по кандидатурата на доц. д-р Виолета Димитрова за заемане на академичната длъжност „професор“ в професионално направление 3.8 Икономика, научна специалност „Икономика и управление (конкурентоспособност на предприятията в търговията)“. Това обуславя и категоричното ми крайно решение, което е безкомпромисно „ДА“.

Заличена информация съгласно
ЗЗЛД и регламент (ЕС) 2016/ 679

Март 2025

Варна

Член на научното жури.....

(проф. д-р Данчо Данчев)

ИКОНОМИЧЕСКИ УНИВЕРСИТЕТ ВАРНА

РЕЦЕНЗИЯ

Вх. № ПА 20-291/26.02.2025г. от проф. д-р Септемврина Костова

заемане на академична длъжност „професор“ по професионално направление

**3.8. Икономика, научна специалност „Икономика и управление
(конкурентоспособност на предприятията в търговията), обявен в ДВ,
бр.100/26.11.2024 г.**

1. Обща информация

- Изготвил рецензията; **проф.д-р Септемврина Георгиева Костова**, катедра „Икономика на търговията“ - УНСС
- Основание за изготвяне на рецензия (решение на научно жури, назначено със заповед на ректора на ИУ-Варна № РД 06-184/18.12.2024 г.

2. Информация за конкурса – 3.8. Икономика, научна специалност „Икономика и управление (конкурентоспособност на предприятията в търговията), Стопански факултет, катедра „Икономика и управление на търговията и услугите“, за нуждите на която е обявен конкурса обявен в ДВ, бр.100/26.11.2024 г.

3. Кандидат по конкурса - единствен кандидат доц. д-р Виолета Янева Димитрова. От хабилитацията ѝ през 2004 г. има период от 20 години, през които тя се развива и израства много в научна и практико-приложни насоки в търговията. . По отношение на изпълнението от кандидата на минималните национални изисквания за АД „професор“ в областта на висшето образование, в която е обявен конкурса. по чл. 26, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ, от представените публикации може да се направи изводът, че при минимален брой 600т.кандидатът има 1350,67 т., което е **2 пъти повече** от необходимото. По отношение на изпълнението от кандидата на допълнителните количествени изисквания на Икономически университет -Варна по чл. 26, ал. 5 на ЗРАСРБ.при минимален брой точки 276,тя има близо **3 пъти повече** изпълнени, а именно 878,66 т.

4. Данни за кандидата (персонална характеристика): Виолета Димитрова

- Кандидатът притежава ОНС „доктор“. Дисертацията на тема „Маркетингови аспекти на конкурентното позициониране в търговията на дребно“ е защитена през 2000 г.
- Доц.д-р Виолета Димитрова отговаря напълно на изискванията в чл. 118, ал.2, т. 1 и 2 от Правилника за развитие на академичния състав в ИУ-Варна (ПРАС).
- Виолета Димитрова е завършила през 1980 г. Математическа гимназия в гр Варна. Същата година държи конкурсен изпит и е приета следва във ВИНС – Варна, спец.“Икономика и управление на търговията“, която завършва с отличен успех. От 1988 г. и досега е преподавател към същата катедра. През 2000 г. защитава дисертация, а през 2004 г. се хабилитира. От 2011 до 2023 (12 години) тя е ръководител на катедрата „Икономика и управление на търговията и услугите“.

Изследваният 20–годишен период (след доцентурата през 2004 г.) показва широки и същевременно задълбочени научни интереси на Виолета Димитрова в научноизследователската ѝ работа, а именно:

- в областта на конкурентоспособността на търговските предприятия доц.В.Димитрова изследва конкуренцията и сътрудничеството между участниците във веригата на доставките, процеса на повишаване договорната сила на фирмите за търговия на дребно, динамиката в конкурентните предимства на търговските вериги с бързооборотни потребителски стоки.
- в областта на маркетинга - маркетинговите аспекти в управлението на търговските фирми с приложение на невронните мрежи за изучаване на потребителското поведение и значението на марките на търговците.
- в областта на омниканалната търговия тя има научни постижения при усъвършенстване управлението на веригата за доставки и изясняване на етапите на нейната еволюция.
- в областта на новите комуникационни технологии доц.Димитрова има трудове за Block Chain и Smart Contract, като много добре изяснява влиянието

на дигитализацията върху търговията, стимулирането на потребителското доверие в електронната търговия .

- Работейки през годините в трите основни направления – ритейлинг, логистика и маркетинг, доц.Виолета Димитрова прилага последователно новостите от Търговия 4.0 и 5.0, като показва конвергенцията между логистиката и маркетинга в ритейлинга.

5. Описание на научните трудове

Монографията (2024) „Еволюция на договорната сила на търговските предприятия (по примера на търговията с потребителски стоки) е написана в обем от 200 страници. Тя представлява хабилитационният труд на кандидата за АД“Професор“. Издадена е в специализирано икономическо издателство с редколегия и главен редактор проф. д.ик.н. Калю Донев. Нейни рецензенти са двама хабилитирани преподаватели. Монографията е структурирана в увод, три глави и заключение. Тук се вижда големият потенциал на кандидата за професор Виолета Димитрова по отношение на задълбоченото изследване, езика и стила, с който си служи. В ерата на маркетинга и дигитализация на търговията е доказана промяната за преминаване на силата при преговорите в ръцете на търговците на дребно поради мястото им близо до купувачите на пазара. Отлично са разгледани дискуссионните въпроси за доходите, разходите, печалбата и риска, които се разпределят между участниците във веригата за доставки. Авторът дава ценни предложения как да се регулират вертикалните отношения в условията на дигиталната трансформация на търговията и как потребителите да останат задоволени.

Представените публикации в четири групи са следните: 15 студии и статии, като 3 от тях са по Scopus и WEB of Sciences. Публикувани са в реферирани списания или научни трудове, съответно в Икономическия институт на БАН, сп.“Диалог“ на СА „Д.Ценов“ – Свищов, сп.“Известия“ на ИУ – Варна, Съюз на учените – Варна, изд.“Стопанство“ – УНСС, също и електронни издания. От тази група трудове мога да отлича следните три:

1) Labour Productivity Gap in the Trade Industries in Bulgaria and some European countries (2023), публикувана студия (22 с.) в Научни изследвания в Икономическия институт на БАН, индексирани по Scopus;

2) Concentration and Buyer Power in Bulgarian Food Retailing (2016), статия (8 с.), публикувана в Political sciences, Lawmakers, Finance, Economics & Turism, Vol. 4 Economics& Turism- Sofia, индексирани в WEB of Sciences;

3) Telecommunications Usage Energy Consumption in Bulgaria (2019), статия (8 с.), публикувана в Scientific Geo Conference, Vol.15 Ecology, Economics, Education and Legislation.

Научните доклади са 23, от които 14 са самостоятелни, 6 са в съавторство с 1 автор и 3 с повече от един. Повечето от тях са изнесени на научни конференции в ИУ – Варна (8), 2 в Албена, по 3 в УНСС и СА – Свищов. СУ „Кл.Охридски“ Много добро впечатление оставя участието на доц. Димитрова на международни конференции в Берлин, Париж, както и в държави като Норвегия, Словакия, Украйна. Според направената количествена, структурна и съдържателна характеристика на представените трудове намирам, че доц. Виолета Димитрова отговаря напълно на изискванията по чл. 118, ал.2 т. 3-6 във връзка с чл. 129 от Правилника за развитие на академичния състав в Икономически университет – Варна.

6. Идентифициране на приносите в научноизследователската работа на доц.Виолета Димитрова. Приносите могат да се групират в три групи:.

1) Приноси с научно-теоретичен характер.

Кандидатът за професор в своите публикации прави критичен анализ и изразява собствени становища и теоретични обобщения. Тя обогатява теорията на икономиката и управлението на търговията в областта на договорната сила на търговските фирми като източник на конкурентно предимство, представена чрез тяхната институционална роля във веригата за доставка на потребителски продукти и нейната еволюция в условията на дигитализация. Авторът защитава и доказва тезата, че търговските фирми ще продължат

да се развиват в условията на цифровизация чрез трансформация на бизнес моделите за обмен на потребителски продукти. Договорната сила е разгледана като потенциал или източник на властова позиция. Добре е изяснена връзката между пазарната власт и договорната сила, икономическата свобода като право на избор, конкуренцията, която разширява свободата или възможностите за избор на пазарните агенти чрез осигуряване на алтернативни оферти. Обосновава се хипотезата за наличие на вертикална конкуренция, вкл. чрез внедряването на собствени търговски марки, конкурентното сътрудничество. Изследвани са същността и проблемите при оценката на конкурентоспособността на търговските фирми, разбрана като сравнителна категория и способност на предприятието чрез непрекъснато обновяване и усъвършенстване да създава и устойчиво да поддържа конкурентни предимства. Източниците на конкурентни предимства за търговските фирми с фокус върху маркетинговата функция като източник на конкурентно предимство са разработени чрез стратегически маркетингови подходи за конкурентно позициониране и препозициониране в търговията на дребно. Чрез теоретичен и емпиричен дескриптивен анализ са изследвани ефекти от дигитализацията върху конкуренцията и конкурентоспособността на търговията – връзката между електронна търговия и икономическия растеж; приносът на електронната търговия в развитието на търговията; влиянието на дигитализацията върху конкурентната структура на търговията, приложението на блокчейн технологията и смарт договори като средство за повишаване на конкурентоспособността на търговския бизнес.

2). Приноси с научно-методологически характер.

Доц.Димитрова доразвива и усъвършенства съществуващата методология и система от показатели, като разширява приложното поле на модела „невронни мрежи“, едно от приложенията на изкуствения интелект. Проучени и обобщени са методологическите проблеми при оценката на договорната сила на търговските фирми. Направен е научно-обоснован подбор на показатели за сравнителен структурен анализ на вертикално свързани икономически сектори. Приносен момент е адаптиране на модела на М. Портър към търговията на дребно с обоснована система от показатели за оценка на конкурентната структура, маркетинговите променливи за конкурентно позициониране и тяхното влияние върху рентабилността на предприятието, отразяващи спецификата на

търговията на дребно, вкл. в условията на омниканална търговия.; С помощта на статистическия анализ на динамични редове, ARDL и VAR модели, е изследвана промяната и връзката между показателите капацитет на телекомуникационната мрежа и интернет продажби на дребно, оборот от електронна търговия на дребно и БВП, ползватели на телекомуникационни мрежи и електронни продажби, и консумация на електроенергия. Много актуален е приносът за едно от приложенията на изкуствения интелект, за изследвания в областта на конкурентното позициониране на търговски вериги и факторите, формиращи доверието на потребителя в електронната търговия на дребно. .

3) Приноси с научно-приложен характер.

Многобройни са приносите от значение за търговската практика. Предложена е система от показатели за изследване на еволюцията на договорната сила с помощта на сравнителен структурен анализ и е апробирана по примера на търговските предприятия в България през периода 2000-2021 г. Доказва се съществуването на връзка между концентрацията на вертикално свързани икономически сектори и равнището на brutния доход, измерен чрез търговските надбавки/отстъпки. Рационално е авторовото виждане за регулиране на отношенията по вертикала във веригата за доставка на потребителски стоки с оглед защита от нелоялни търговски практики в условията на дигитална трансформация. Много добре е проведен емпиричният анализ за изследване на конкурентоспособността на търговията като икономически сектор и нейния принос за икономическото развитие на страната в сравнение със страните от ЕС. Обоснована е необходимостта от анализ на конкурентоспособността на сектор Търговия за целите на изработването на икономически политики за подпомагане на неговото развитие, от една страна, и за търсенето на ключови източници на конкурентни предимства от търговските предприятия, от друга страна. Индексният анализ на потребителските цени и инфлационните очаквания на потребителите идентифицира ключови предизвикателства пред управлението на търговията на дребно и инструменти за намаляване на потребителския риск като източник на конкурентно предимство. Много стойностно е изследването на производителността на труда като един от основните измерители на

конкурентоспособността на търговията на дребно в България в сравнение със страни от Централна и Източна Европа, осъществили преход към пазарна икономика чрез оценка на коефициента на изпреварване по два основни показателя: оборот и брутна печалба на едно заето лице през периода 2008-2021 г. Изведени са основни причини за различията в производителността на труда в търговията, направена е сравнителна характеристика на влиянието на дигитализацията върху производителността на ритейл сектора в България;

Оценка на цитиранията на кандидата. Разделени по групи, цитиранията са както следва: 4 цитирания в Scopus / WEB of Sciences, 26 в реферирани източници и 12 в други нереферирани.

7. **Участие в научни проекти и научни форуми** - Доц. Виолета Димитрова има участие в 11 научни проекта, от които 6 пъти е ръководител проект и в 5 активно участва. Тематиката на проектите винаги е актуална през съответните години. Съответно някои от по-важните теми са свързани и с конкурса за АД „Професор“, а именно Конкурентоспособност на търговските фирми, конкурентна динамика, конкурентно позициониране в търговията. Също така има проекти със значими теми като Управление на продуктовите категории, изследване на пазарния риск, Търговия 4.0, както и студентски и докторантски проект за бъдещето на търговията до 2030 г. Пет от представените проекти са с научно-приложен характер. Общо количественото отчитане на участието на доц. Димитрова в научни проекти е 255 т. при изискване 11, което показва изключително активна работа.
8. **Преподавателска работа** – От 1988 г. Виолета Димитрова е в катедрата и води широк спектър от дисциплини, първо семинарни занятия, а по-късно и лекции по: Организация и технология на търговията, Търговски мениджмънт, Управление на търговските операции, Управление на продажбите, Маркетинг, Бизнес комуникации, Търговска реклама и др. По повечето от посочените дисциплини тя

е автор на учебни програми, учебници и учебни пособия, в повечето случаи написани с преподаватели от катедрения колектив. След 2000 г. при обособяване на магистърската степен тя води Търговски сделки и преговори, Конкурентоспособност на търговията, а досега и Глобален Търговски бизнес и Омниканален търговски бизнес. Има дисциплини и в третата докторантска степен ОТТ и ТММ. Доц. Виолета Димитрова има голям научен принос в развитието на омниканалната търговия и конкурентоспособност на търговията. В своята преподавателска дейност доц. Димитрова е опитен лектор и използва съвременни методи на преподаване (мултимедия, он-лайн обучение и обратна връзка със студентите). Научен ръководител е на 5 докторанти, един от които успешно защитил дисертация и трима отчислени с право на защита. Доц. Димитрова има две специализации по Логистика във Великобритания и Франция и сертификати за обучение по Стратегически маркетинг мениджмънт от университети в Брадфорд и по Икономика от Делавер.

9. **Други** – Професионалната биография на кандидата е изключително наситена, като през годините тя е заемала много административни длъжности, като паралелно през цялото време е преподавала и извършвала научно-изследователска работа. От 2002 г. тя е избирана за член на Академичния съвет на ИУ- Варна , където е неизменно и досега (вече повече от 22 години). За периода 2003-2005 г- е заместник директор на Магистърското обучение в ИУ. От 2004 г. и досега е член на Факултетния съвет на Стопанския факултет. За периода 2005 до 2011 г. е директор на Колежа по туризъм към ИУ – Варна, а от 2015 г. е член на Атестационната комисия към колежа. Член е на експертната комисия към НАОА. От 2015 до 2019 е председател на Общото събрание на Икономически университет – Варна. От 2019 до 2020 г. е заместник директор на Научния институт към ИУ Варна. От 2023 г. и досега е зам.председател на Общото събрание на Икономическия университет. Доц. Виолета Димитрова има и много други академични изяви. Още през 90-те години на 20 век тя е член на работна група в международната академична мрежа CCN-1 и CCN-2, член на екип по ТЕМПУС,

експерт по програми ЕРАЗЪМ. Тя е член на Съюза на учените в България и член на УС, а в последствие и на КС на ТО на НТС – Варна. Тя е в НС на списание European Journal of Service Management. Консултант е на РКС – Варна. Многократно е била рецензент на учебници, монографии, студии и дисертации. Впечатлението ми от доц. Виолета Димитрова е, че тя е един изключително отговорен, дисциплиниран и ефективен научен работник и общественик.

10. **Плагиатство** – Моето становище относно липса на плагиатство се базира на декларацията на автора за оригиналност и на срещи през годините с нея на научно конференции, докторски защиты и други поводи. Следя отдавна нейното научно развитие и я познавам като сериозен учен с изграден собствен език и стил в развитието на науката за търговията.
11. **Критични бележки** към кандидата. По отношение на участието ѝ в научно ръководство на докторанти, където тя може да бъде изключително полезна, трябва за в бъдеще да се разшири. Първо да се ускори защитата на тримата отчислени с право на защита и да се поемат нови докторанти да развиват новите и интересни теми в търговията.
12. **Заклучение** – Мога убедено да заявя, че кандидатът за академичната длъжност **Виолета Янева Димитрова** отговаря напълно на изискванията и надвишава многократно законовите и вътрешно университетските минимуми. Предлагам на членовете на Научното жури на конкурса „3.8. Икономика, научна специалност „Икономика и управление (конкурентоспособност на предприятията в търговията) да гласуват положително за кандидата за АД „Професор“ Виолега Димитрова.

Заличена информация съгласно
ЗЗЛД и регламент (ЕС) 2016/ 679

РЕЦЕНЗИЯ

по конкурс за академичната длъжност „професор“,
обявен от Икономически университет - Варна

1. Обща информация

Изготвил рецензията: проф. д-р Марияна Божинова, Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов, професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност "Икономика и управление (търговия)"

Основание за написване на рецензията: Заповед на Ректора на Икономически университет - Варна, РД-06-184/18.12.2024 г. и Решение на заседание на научното жури от 04.02.2025 г.

2. Данни за конкурса

Конкурсът е обявен в ДВ, бр. 100/26.11.2024 г., за нуждите на катедра "Икономика и управление на търговията и услугите" при Икономически университет – Варна, по научна област 3. Социални, стопански и правни науки, ПН 3.8 Икономика, научна специалност "Икономика и управление (конкурентоспособност на предприятията в търговията)".

3. Кандидат по конкурса

Единствен кандидат по конкурса е доц. д-р Виолета Янева Димитрова, преподавател в катедра "Икономика и управление на търговията и услугите" при Икономически университет - Варна.

4. Персонална характеристика на кандидата

Доц. д-р Виолета Димитрова е завършила спец. „Икономика и организация на търговията“ през 1984 г. във Висшия институт за народно стопанство, сега Икономически университет – Варна, а през 2000 г. придобива ОНС „доктор“ по научната специалност „Икономика и управление (търговия)“. Кандидатът по конкурса е дългогодишен преподавател в ИУ-Варна, като последователно заема академичните длъжности „асистент“ (1988-1996 г.), „главен асистент“ (1997-2003 г.) и „доцент“ (от 2004 г. до

момента). Доц. Димитрова е работила на много административни позиции: заместник-директор на Център „Магистърско обучение“ при неговото създаване (2003-2005 г.), ръководител на катедра „Икономика и управление на търговията и услугите“ (2011-2023 г.), председател на Общото събрание на ИУ-Варна (2015-2019г.), заместник-ректор на Икономически университет - Варна (2011-2015г.), директор на Колежа по туризъм - Варна към ИУ - Варна (2005-2011), заместник-директор на Научноизследователски институт на ИУ - Варна (2019-2020г.), член на Факултетния съвет на Стопански факултет при ИУ-Варна (2004 – до настоящия момент), член на Факултетния съвет на факултет „Информатика“ при ИУ-Варна (2011-2015г.), член на Атестационната комисия към Стопански факултет (2005-2011г.), член на Академичния съвет на ИУ-Варна (2002 – до настоящия момент), заместник-председател на Общото събрание на ИУ-Варна (2023 - до настоящия момент), което е доказателство за нейния солиден управленски и организационен опит, и авторитет. Член е на Съюза на учените в България – клон Варна, член на ТО на Научно-технически съюз (НТС) - Варна, като през периода 2008-2016г. е била член на Управителния съвет, а от 2016 г. и понастоящем е член на Контролния съвет.

Доц. Димитрова има над **82 научни публикации**. Участвала е в **11 научноизследователски проекта**, 5 от които за научно-приложни изследвания, като на един от тях е ръководител. Научен ръководител е на **4 докторанти**, от които 1 е придобил ОНС „доктор“, с тема на дисертационния труд „Изследване на конкурентоспособността на предприятията за търговия с нови автомобили в България“ - по темата на конкурса за „професор“.

Доц. д-р Виолета Димитрова е представила доказателствен материал за изпълнение на всички количествени и качествени изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“ както националните, така и допълнителните на Икономически университет - Варна. Съобразно националните минимални изисквания, съгласно ЗРАСРБ (чл.26) и Правилника за приложението му (чл.1а, ал.1), кандидатите за заемане на академичната длъжност „професор“ по професионални направления в научна област 3. Социални, стопански и правни науки трябва да имат минимум 550 точки, а доц. Димитрова има общо **1290,67 точки**. Тя надхвърля и

количествените изисквания за заемане на исканата академична длъжност, съгласно чл. 77, т. 5 от ПРАС в ИУ-Варна, като формира **788,66 точки**, при минимални 275 точки.

5. Количествена и съдържателна характеристика на представените научните трудове след последната процедура

В конкурса за АД „професор“ доц. Димитрова е представила **54 публикации**, в т. ч. 5 монографии, 3 студии, 12 научни статии, 25 научни доклада, 6 учебници и учебни помагала и 3 други публикации. От тези 54 труда 28 са самостоятелни (2 от тях са монографии), а 4 публикации са в издания, индексирани в Scopus и/или Web of Science (3 от тях са самостоятелни – 2 студии и 1 научен доклад). Общият обем на представените публикации с лично участие на кандидата е **1512,5 стр.**

ОБООБЩЕНА ТАБЛИЦА ЗА ПРЕДСТАВЕНИТЕ ПУБЛИКАЦИИ ПО КОНКУРСА

на доц. д-р Виолета Димитрова

№	Вид на публикации	Самостоятелни		В съавторство		Общо	
		Брой	Стр.	Брой	Стр.	Брой	Стр.
1.	Монографии, <i>в т.ч. лично участие</i>	2	422	3	817 74	5	1239 496
2.	Студии	2	62,5	1	60	3	122,5
3.	Научни статии	12	186	-	-	12	186
4.	Научни доклади	12	151,5	13	143	25	294,5
5.	Учебници и учебни помагала	-	-	6	1759 360	6	1759 360
6.	Други публикации	-	-	3	53,5	3	53,5
	Общо:	28	822	26	2832,5	54	3654,
	<i>в т.ч. лично участие</i>	28	822		690,5		5 1512, 5

Основните направления в научноизследователската дейност на кандидата за професор са изведени в приложената справка за научните приноси и аз ги приемам. Оценявам положително, че по-голяма част от публикациите на доц. Димитрова могат да гравитират във всяко от посочени по-долу направления, което показва умението ѝ да обвързва научните проблеми в областта на конкуренцията и конкурентоспособността на предприятията в търговията с развитието на дигитализацията на търговските процеси, да търси връзките и зависимостите между тях. В тази връзка основните направления, с номерата на прилежащите към тях публикации от Списъка на публикациите, могат да се систематизират по следния начин:

1. Конкурентни предимства на предприятията в търговията, договорната сила като източник на конкурентно предимство и нейната еволюция в условията на цифровизация (№№ 1.1; 5.4.; 9.1.; 11.3.; 16.8.; 17.9.; 20.12.; 27.7.; 30.10.; 33.13.; 34.14.);

2. Конкурентоспособност на търговското предприятие и търговията като икономически сектор, производителност, ефекти от дигитализацията върху конкуренцията и конкурентоспособността на търговията (№№ 3.2.; 4.3.; 6.5.; 12.4.; 13.5.; 14.6.; 15.7.; 31.11.; 32.12.; 36.16.; 37.17.; 39.19.; 40.20.; 41.21.; 45.25.);

3. Ролята на маркетинговата функция в търговските предприятия като източник на конкурентни предимства, връзката между търговията като икономическа дейност, специализирана в обмена, и маркетинга като концепция за управление и бизнес функция в предприятията (№№ 2.1.; 42.22.; 43.23.; 44.24.);

4. Приложение на мениджърския подход „конкурентна динамика“ и невронни мрежи в конкурентния анализ (№№ 7.6.; 21.1.; 25.5.; 29.9.; 35.15; 49.4.);

5. Обучението по икономика и мениджмънт на търговията – конкуренция и конкурентоспособност, управление на продажбите, управление на търговските операции (№№ 8.7.; 10.2.; 22.2.; 23.3.; 24.4; 26.6.; 38.18; 46.1.; 47.2.; 48.3.; 50.5.; 51.6.).

В по-голямата част от публикациите на доц. Димитрова резултатите са свързани не само с научните постижения, но са и пряко насочени към приложните аспекти на икономиката и управлението на търговските предприятия, конкурентоспособността на сектор търговия за целите на

изработването на икономически политики за подпомагане на неговото развитие, от една страна, и за търсенето на ключови източници на конкурентни предимства от търговските предприятия, от друга страна.

Основният монографичен (хабилитационен) труд *„Еволюция на договорната сила на търговските предприятия (по примера на търговията с потребителски стоки“* (2024 г., с обем 199 стр.) има за цел да се проучи еволюцията на договорната сила на търговските предприятия, чрез теоретично обобщение и емпиричен анализ на взаимоотношенията между участниците във веригата за доставка на потребителски продукти, да се изведат перспективите за нейното развитие и предизвикателствата пред икономическата политика в условията на дигитална трансформация. Монографията се състои от въведение, основен текст, структуриран в три глави и заключение. *Първа глава* има теоретичен и постановъчен характер. Изяснена е същността и връзката между концепциите за пазарна власт и договорна сила. Проучено е мястото на взаимоотношенията между участниците в обмена като обект на изследване в теорията на маркетинга и стратегическото планиране. Изследвани са методологическите проблеми при оценката на договорната сила на търговските предприятия, изложена и обоснована е методиката на изследването – етапи, методи и показатели за сравнителен структурен анализ на вертикално свързани икономически сектори. *Втора глава* е посветена на изследване на икономическата практика и политика в областта на договорната сила на търговските предприятия. С помощта на сравнителен структурен анализ чрез предложената система от показатели са проучени трансформациите в договорната сила и пазарната власт на търговията като икономически сектор, съвкупност от предприятия специализирани в покупката с цел препродажба, през периода 2008-2021 г. Резултатите от анализа са в контекста на концепцията за наличие на взаимовръзка между пазарната власт и договорната сила. В *трета глава* авторът извежда перспективи в развитието на договорната сила на търговските предприятия и откроява предизвикателства пред икономическата политика за защита от нелоялни търговски практики във веригата за доставка на потребителски продукти в условията на дигитална трансформация. Конвергенцията и интеграцията на функциите във веригата за доставка на потребителски продукти се разглеждат като източници на конкурентни предимства, които повишават ролята на търговските предприятия, тяхната

договорна сила и ефективност. Темата е безспорно актуална в настоящите условия на развитие на търговията с потребителски стоки и договорните отношения между участниците в нея.

От списъка с публикации се установява, че кандидатът представя общо 5 монографии в областта на конкуренцията и конкурентоспособността - 2 самостоятелни и 3 колективни. Монографиите са обвързани с тематичните направления, изведени от гл. т. на разработените проблеми и получените научни и научно-приложни резултати и приноси. Две от колективните монографии кореспондират с теми от списъка на научноизследователските проекти с участието на доц. Димитрова, на един от които е ръководител. По този начин може да се докаже и приносът при участието ѝ в научни проекти чрез огласяване на резултатите в монографични трудове.

Кандидатът е представил декларация за достоверност на предоставената информация по конкурса, оригиналност на публикациите и ненакърняване на авторски права. Няма постъпила информация за наличие на плагиатство в научните трудове на доц. Виолета Димитрова.

Синтезирано за изпълнението на качествените показатели от кандидата по конкурса може да се каже, че научните публикации на доц. Димитрова са написани на ясен научен език, показват професионална компетентност и съдържат оригинални авторски постижения, които ѝ определят подобаващо място в научните среди. Тя е утвърден лектор с университетски и национален принос.

Обобщено може да се твърди, че научната продукция в количествено и качествено отношение е в пълно съответствие с минималните национални изисквания в област 3. „Социални, стопански и правни науки“, съгласно чл. 26, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ и отговаря напълно на условията за заемане на академичната длъжност „професор“, съгласно чл. 24, ал. 1 от ЗРАСРБ, чл. 53, ал. 1 от ППЗРАСРБ и на изискванията на Правилника за развитие на академичния състав в ИУ-Варна.

6. Количествена и качествена оценка на учебно-преподавателската работа

От справките, изготвени от отдел „УДС“ и Сектор „Магистри“ при ИУ-Варна, е видно, че за отчетения период (2022/2023 и 2023/2024 учебни години) доц. Димитрова има обща аудиторна натовареност в ОКС „бакалавър“ от 276 часа лекции (222 часа лекции в редовна форма на обучение и 54 часа лекции в дистанционна форма на обучение) и 15 часа лекции – в ОКС „магистър“ в дистанционна форма на обучение. Приравнена в упражнения, аудиторната натовареност на кандидата възлиза на 444 часа в редовна форма и 345 часа в дистанционна форма на обучение. Тя е лектор и е разработила учебни програми по следните учебни дисциплини в ОКС „бакалавър“: „Търговски мениджмънт“, „Управление на търговските операции“, „Бизнес комуникации“, „Търговска реклама“, „Управление на продажбите и реклама“, „Спецсеминар“, „Управление на продажбите“, „Конкуренция и конкурентоспособност“, „Бизнес комуникации и преговори“, а в ОКС „магистър“ – „Конкурентоспособност на търговския бизнес“, „Търговски мениджмънт“, „Магистърски спецсеминар“ и „Търговски сделки и преговори“. За ОНС „доктор“ доц. Димитрова е разработила учебни програми по „Търговски маркетинг и логистика“ и „Организация и технология на търговията“. От представените документи проличава нейната активност в учебната работа чрез участието ѝ в разработването на 6 учебника и учебни помагала. Доц. Димитрова активно работи със студенти като ръководител на дипломанти. Участвала е в организационни комитети на конференции и е ръководила част от тях. Тя периодично участва в курсове за повишаване на дигиталната компетентност, за работа с бази данни, методология на научната работа и други.

В обобщение, учебно-преподавателската дейност на кандидата е в пълно съответствие с изискванията на ПРАС в ИУ – Варна.

7. Идентифициране на приносите в научноизследователската работа. Оценка на цитиранията на кандидата

Представената научна продукция съдържа безспорни научни и научно-приложни приноси, които групирам в три групи: теоретични/научни,

методологични/научни и научно-приложни. Сред по-съществените такива мога да посоча следните:

Първо, допълнени са съществуващите знания за: договорната сила на участниците в търговския обмен като потенциал (източници на властова позиция) и резултат/ефект от нейното упражняване; същността и връзката между концепциите за пазарна власт и договорна сила; връзката между търговията като икономическа дейност, специализирана в обмена, и маркетинга; източниците на конкурентни предимства за предприятията в търговията с фокус върху маркетинговата функция; ефекти от дигитализацията върху конкуренцията и конкурентоспособността на търговията (*теоретични/научни приноси*).

Второ, предложена е методика за сравнителен структурен анализ на вертикално свързани икономически сектори като първи етап на оценката на договорната сила на търговските предприятия; на основата на изследване на модели за оценка на конкурентната структура и конкурентните позиции е обоснована система от показатели за конкурентно позициониране в търговията на дребно; приложен е мениджърският подход „конкурентна динамика“ при оценката на конкурентното поведение в търговията и моделът невронни мрежи в конкурентното позициониране на търговски вериги (*методологични/научни приноси*).

Трето, чрез сравнителен структурен анализ на институционалната роля на търговията като икономически сектор е изследвана нейната договорна сила в България, резултатите от което могат да послужат при вземане на решения за регулиране на взаимоотношенията между участниците във веригата за доставка на потребителски стоки; изследвани са предизвикателствата пред регулирането на вертикалните отношения с оглед защита от нелоялни търговски практики в условията на дигитална трансформация; изследвана е конкурентоспособността на търговията като икономически сектор, производителността на труда в търговията в сравнение със страни от ЕС (*научно-приложни приноси*).

Съгласно представена от доц. Виолета Димитрова справка, са идентифицирани **46 достоверни цитирания** на нейните трудове в национални и чуждестранни разработки, като 4 от цитиранията са в Scopus. Справката показва, че доц. Димитрова има h-index=1 в Scopus.

Научните приноси на кандидата са главно за обогатяване на съществуващите знания, за усъвършенстване на икономическата и управленската политика и практика в областта на търговския бизнес, неговата конкурентоспособност и източниците на конкурентни предимства.

8. Критични бележки, въпроси и препоръки

Нямам съществени критични бележки. Препоръката ми към доц. д-р Виолета Димитрова е да концентрира усилията си към публикуване на научните си изследвания в реферирани научни издания с Импакт фактор и Импакт ранг, индексирани в световните научни бази данни Scopus и Web of Science.

9. Заключение

Доц. д-р Виолета Димитрова участва в конкурса за академичната длъжност “професор” с голям обем качествени научни трудове и има дългогодишен опит в научно-преподавателската дейност. В научните си изследвания тя демонстрира задълбоченост, иновативност и аналитично мислене, и в тях присъстват научни и научно-приложни приноси. Кандидатът напълно отговаря на изискванията за заемане на академичната длъжност “професор” по научната специалност “Икономика и управление (конкурентоспособност на предприятията в търговията)”, посочени в чл. 24 от ЗРАСРБ, в чл. 53 от ППЗРАСРБ и в Правилника за развитие на академичния състав в ИУ-Варна.

Посоченото ми дава основание с увереност да предложа на членовете на научното жури доц. д-р Виолета Янева Димитрова да бъде избрана на академичната длъжност “ПРОФЕСОР” в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност „Икономика и управление (конкурентоспособност на предприятията в търговията)“ към катедра „Икономика и управление на търговията и услугите“ при Икономически университет – Варна, за което аз ще гласувам **положително**.

11.03.2025 г.

Рецензент:

Заличена информация съгласно
33ЛД и регламент (ЕС) 2016/ 679

/Проф. д-р Марияна Божинова/